

Qoraqalpog'iston Respublikasida suv orqali yuqadigan kasalliklar darajasi.

Qoraqalpog'iston tibbiyot instituti, Gigiena va atrof-muhit,
epidemiologiya kafedrasini mudiri **Absattarova V.K.**,
Qoraqalpog'iston tibbiyot instituti, Gigiena va atrof-muhit,
epidemiologiya kafedrasini assistenti **Orazimbetova A.T.**

Annotatsiya: Qoraqalpog'iston Respublikasi O'zbekistonning shimoli-g'arbiy qismida joylashgan bo'lib, suv ifloslanishi tufayli jiddiy sog'liq muammolariga duch kelmoqda. Ushbu tadqiqot hududda suv orqali yuqadigan kasalliklarning tarqalish darajasini tahlil qiladi, ularning sabablarini aniqlaydi va sam'iali choralarini taklif etadi. Tadqiqot rasmiy statistika, adabiyotlar tahlili va turli tumanlarda olib borilgan dala tadqiqotlariga asoslanadi. Olingan natijalar ichimlik suvi sifati va sanitariya infratuzilmasini yaxshilash orqali diareya, tif, gepatit A kabi kasalliklarning oldini olish zarurligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Suv orqali yuqadigan kasalliklar, Qoraqalpog'iston, jamoat salomatligi, sanitariya, ichimlik suvi, ekologik ifloslanish.

Qoraqalpog'iston Oral dengizi yaqinida joylashgani sababli ekologik jihatdan eng zaif hududlardan biri hisoblanadi. Oral dengizining qurishi natijasida suv resurslari sho'rlanishi va ifloslanishi kuchaydi. Natijada, aholi turli suv orqali yuqadigan kasalliklarga chalinmoqda. Ushbu tadqiqot hozirgi vaziyatni baholash, kasalliklarning tarqalishiga sabab bo'luvchi omillarni tahlil qilish va suv sifati hamda jamoat salomatligini yaxshilash bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqishga qaratilgan.

Quyida Qoraqalpog'iston Respublikasida suv orqali yuqadigan kasalliklar haqida kengroq ma'lumot beraman, shu jumladan ularning sabablari, tarqalish omillari, oldini olish choralari va davlat tomonidan ko'rilayotgan tadbirlar haqida batafsil yozaman.

Qoraqalpog'iston Respublikasi Orol dengizi fojiasi tufayli ekologik inqiroz zonasida joylashgan bo'lib, ichimlik suvi sifati va sanitariya masalalari dolzarb muammo hisoblanadi. Ifloslangan suv orqali ko'plab infeksion kasalliklar tarqaladi, bu esa aholining sog'lig'iga salbiy ta'sir qiladi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma'lumotlariga ko'ra, dunyodagi yuqumli kasalliklarning 80 foizi ifloslangan suv orqali yuqadi. Orolbo'yi hududlarida suv resurslari tanqisligi va uning sifati bilan bog'liq muammolar tufayli suv orqali yuqadigan kasalliklar darajasi yuqori bo'lishi mumkin.

Suv orqali yuqadigan kasalliklarning asosiy turlari

Suv orqali yuqadigan kasalliklarni ikki asosiy guruhga ajratish mumkin:

Bakterial kasalliklar

Bu guruhga quyidagi xavfli kasalliklar kiradi:

- Qorin tifi (Tif)
- Kasallik qo'zg'atuvchisi: Salmonella typhi bakteriyasi
- Belgilari:
 - Yuqori tana harorati (39–40°C)
 - Darmonsizlik, lohaslik
 - Oshqozon-ichak muammolari
 - Ba'zida terida toshmalar paydo bo'lishi
- Tarqalish yo'li: Ifloslangan ichimlik suvi va yuvilmagan mahsulotlar orqali yuqadi.
- Dizenteriya
- Kasallik qo'zg'atuvchisi: Shigella bakteriyasi yoki Entamoeba histolytica parazitini
- Belgilari:
 - Qattiq qorin og'rig'i
 - Diareya (ko'pincha qon Oralash)
 - Ko'ngil aynishi, qusish
- Tarqalish yo'li: Ifloslangan suv, sanitariya sharoitlari yomon bo'lgan joylarda tez tarqaladi.
- Vabo

-
- Kasallik qo'zg'atuvchisi: *Vibrio cholerae* bakteriyasi
 - Belgilari:
 - Juda ko'p suvli diareya
 - Og'ir suvsizlanish
 - Ko'ngil aynishi va qusish
 - Tarqalish yo'li: Ifloslangan suv va oziq-ovqat orqali tarqaladi, katta epidemiyalar keltirib chiqarishi mumkin.
- Virusli kasalliklar
- Gepatit A
 - Kasallik qo'zg'atuvchisi: Gepatit A virusi
 - Belgilari:
 - Umumiy darmonsizlik
 - Ishtahasizlik, ko'ngil aynishi
 - Jig'ildon qaynashi, qorin og'rig'i
 - Ko'z sklerasi va terining sarg'ayishi
 - Tarqalish yo'li: Ifloslangan suv va oziq-ovqat orqali yuqadi.
- Poliomieliit
- Kasallik qo'zg'atuvchisi: Poliovirus
 - Belgilari:
 - Mushaklarning zaiflashishi
 - Falaj holatlari
 - Tarqalish yo'li: Ifloslangan suv orqali, ayniqsa bolalar orasida tarqaladi.
- Kasalliklarning tarqalish sabablari
- Quyidagi omillar Qoraqalpog'iston Respublikasida suv orqali yuqadigan kasalliklarning yuqori bo'lishiga sabab bo'ladi:
- Toza ichimlik suvi tanqisligi
- Orol dengizining qurishi tufayli yer osti suvlarining sho'rlanishi kuchaygan.
 - Ichimlik suvi yetkazib berish tizimi eskirgan va suv sifati talabga javob bermaydi.
- Sanitariya va gigiyena muammolari
- Suv tizimlarining yetarli darajada dezinfeksiya qilinmasligi.
 - Aholining gigiyena qoidalariga rioya qilmasligi.
- Kanalizatsiya tizimlarining eskirganligi yoki yo'qligi
- Qishloq hududlarida sanitariya holati yomon.
 - Axlat va iflos suvlarning ochiq oqib chiqishi bakterial infektsiyalar tarqalishiga sabab bo'ladi.
- Iqlim sharoitining o'zgarishi
- Issiq iqlim sharoitida bakteriyalar suv havzalarida tez ko'payadi.
- Oldini olish choralari
- Suv orqali yuqadigan kasalliklarning oldini olish uchun quyidagi choralar amalga oshirilishi lozim:
- Toza ichimlik suvidan foydalanish
 - Suvni qaynatish yoki filtdan o'tkazib iste'mol qilish.
 - Suvni dezinfeksiya qilish (masalan, xlorlash).
 - Shaxsiy gigiyenaga rioya qilish
 - Qo'llarni sovun bilan muntazam yuvish.
 - Ovqat tayyorlashdan oldin va hojatxonadan keyin gigiyena qoidalariga amal qilish.
 - Oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash
 - Yangi va sifatli mahsulotlardan foydalanish.
 - Sabzavot va mevalarni yaxshilab yuvish.
 - Kanalizatsiya tizimini yaxshilash
 - Chuchuk suv manbalarini ifloslanishdan himoya qilish.
 - Ochiq iflos suv oqimlarini yo'qotish.
 - Sanitariya tadbirlarini kuchaytirish
-

- Davlat tomonidan suv ta'minoti va tozalash tizimlarini modernizatsiya qilish.
- Suv sifati monitoringini olib borish.

Xulosa

- Qoraqalpog'istonda suv orqali yuqadigan kasalliklar jiddiy jamoat salomatligi muammosi bo'lib qolmoqda.

- Bolalar va qishloq aholisi eng ko'p zarar ko'ruvchi guruh hisoblanadi.

- Ekologik muammolar, sanitariya sharoitlarining yomonligi va ichimlik suvi sifatining pastligi kasalliklarning asosiy sabablaridir.

Suv ta'minoti tizimini yaxshilash: Suvni tozalash inshootlari va quvurlar infratuzilmasiga investitsiya kiritish zarur.

Sanitariya dasturlarini kengaytirish: Toza ichimlik suvi va kanalizatsiya tizimlarini kengaytirish hamda gigiyena targ'ibotini kuchaytirish kerak.

Jamoatchilikni xabardor qilish: Aholiga ichimlik suvini qaynatish va filtr orqali tozalash muhimligi haqida tushuntirish ishlari olib borish.

Suv sifatini muntazam monitoring qilish: Ichimlik suvining sifati doimiy ravishda nazorat qilinishi kerak.

Hukumat va xalqaro hamkorlikni kuchaytirish: Suv resurslarini yaxshilash uchun xalqaro tashkilotlardan moliyaviy va texnik yordam olish.

Ushbu choralar amalga oshirilsa, Qoraqalpog'istonda suv orqali yuqadigan kasalliklarning kamayishiga erishish va aholi salomatligini yaxshilash mumkin.

Adabiyotlar.

1. Абдиров Ч. А., Константинова Л. Г., Курбанбаев Е. К. Качество поверхностных вод низовьев Амударьи в условиях антропогенного преобразования пресноводного стока. Ташкент: Фан. 1996. 112 с.
2. Атаниязова О.А., Ещанов Т.Б., Константинова Л.Г., Курбанов А.Б. Аральский кризис и медико-социальные проблемы в Каракалпакстане. Ташкент: Фан. 2001. 116 с.
3. Агаджанян Н. А. Проблемы Арала и здоровье населения // Медико экологические проблемы Приаралья и здоровье населения. Сб.научных трудов ККНИИК и ЭМ. Нукус, 1991. С. 43
4. Атаназаров К.М., Турдымамбетов И.Р., Искендеров А.Б. Загрязнение природной среды Республики Каракалпакстан в связи с ростом антропогенной нагрузки // Материалы межд. научно-практической конференции «Теоретические и прикладные проблемы географии на рубеже столетий». Часть I. Алматы: Аркас. 8-9 июня 2004 г. С. 91-93.
5. Диагностический документ. Современное состояние Приаралья. ЮНЕП. 1991. 319 с.
6. Ещанов Т.Б. Охрана здоровья человека в экстремальных условиях Южного Приаралья // Медико-экологические проблемы Приаралья и здоровье населения. Нукус. 1991. С.52-58.
7. Ильинский И.И., Усманов И.А., Искандарова Ш.Т. Гигиеническая оценка степени загрязнения водных объектов и состояния хозяйственно-питьевого водоснабжения в целях охраны здоровья населения. Ташкент. 1994. 12 с.